

ИСЛЕДНИК ДРАГАНА ВЕЛИКИЋА

Михајло Пантић

ШТА ОБЛИКУЈЕ ЧОВЕКА

Драган Великић, *Иследник*,
Лагуна, Београд, 2015.

Једном својом страном *Иследник* Драгана Великића чита се као образовни роман, као повест о сентименталном, боље рећи меланхоличном васпитању човека који се вишом вољом, оном растковском „тајном рођења” што измиче сваком рационалном објашњењу, обрео као и сви ми на овом свету, па се у једном тренутку нужно морао запитати ко сам и какав сам то „ја”, а кад већ јесам да јесам, и онакав какав јесам, зашто сам баш такав, и да ли сам неким случајем могао бити друкчији и други.

Дакле, шта обликује човека?

На кључно питање целокупне модернистичке књижевности, која је људски идентитет представљала и тумачила из свих могућих, па и једва замисливих перспектива, Драган Великић у роману *Иследник* одговара тематизацијом најразличитијих видова свесних и подсвесних формативних утицаја, почев од породичне приче, родитељских судбина, преко дубљег порекла, друштва, идеологије, уметности, јасно одређеног географског простора и уоквиреног историјског времена до енигме генетског наслеђа која се разрешава у свакој појединачној егзистенцији. Полазећи од приче о мајци, заправо, стално се враћајући неколиким важним тачкама и детаљима из њене фикционализоване биографије, а чији ће се пуни смисао открити тек у тренуцима приповедачевог самоосвешћења и самоидентификације, Великић у више токова развија и предочава панораму једног доба, готово да обгрљује цео минули век, од предвечерја великог рата све до наших дана, до ка-

тастрофе и социјалног посрнућа чији смо непосредни сведоци, и чије последице настављамо да трпимо, без наде у скорашње избављење.

Данило Киш својевремено је, тумачећи можда и кључну, покретачку полуту сваког наратива забављеног покушајем давања одговора на питање идентитета, а реч је, дабоме, о односу оца и сина, о архетипској, библијској, ничеовској релацији пресудној за саморазумевање сваког мислећег бића – с разлогом или без разлога званог човек – устврдио да о мајци није могуће писати, због превелике емоционалне близине која се опире вербализацији. Шта год да се каже о мајци, да наставим оглашену тврдњу, ни изблиза није довољно, стога се мајка обоготворује и препушта надлежности метафизике, ерго, одсутност оца а не присутност мајке покреће причу. Драган Великић пошао је, међутим, у ислеђивање о природи свог аутофиктивног јунака управо од тог за наратију ризичног, мајчинског присуства, од преиспитивања мање очекиване и мање експлоатисане, а свакако најдубље и најнемуштије људске везе родитељке и чеда, не базирајући се на стално претећу опасност неписаног правила да је од интимне исповести до понављања општих места растојање видљиво само под микроскопом; покушавајући да изађе на крај са сопственим емотивним, егзистенцијалним пртљагом свако од нас заправо понавља одавно испричану, древну, антрополошки кодирану причу о усуду човековом, о бивствовању као паду, о испаштању без кривице и разлога, о негостољубивости земаљског света, на било којој његовој тачки, у било ком времену.

Драган Великић је романом *Иследник* избегао назначену латентну опасност тако што је повест о мајци претворио у разгранату, сугестивну, слојевиту хронику о хировима ближе историје колико и непосредне савремености, приповедајући нам о међусобној, некад видљивој, а понекад и невидљивој условљености разноликих судбина, чија надрационална, умном поимању недоступна повезаност заправо држи свет на окупу, осмишљава га онако како то једино уметност може, и чини једним и јединственим, ма колико изнутра тај, једини, свет био хаотичан, произвољан, суров, иморалан, и као такав, нимало парадоксално, ипак вредан живљења. Завршним писмом у вечност које приповедач пише мајци, најављујући да ће јој се у догледно, све брже истичуће време тамо придружити, прича се враћа свом језгру, својој најдоњој мотивационој тачки; смисао је откривен, сопство је испуњено, раскрилила се истина постојања, затворен је круг. Ако успелост неког романа зависи од његовог епилога, од начина на који се тада отвара (или не отвара) нови, универзални значењски хоризонт, а саморефлексија досегне оптималну егзистенцијалну уверљивост која нужно прелази на читаоца, онда се може рећи да је финални акорд *Иследника* у потпуности испунио и задовољио тај критеријум. Дру-

гим речима, завршетак Великићевог романа увео је то дело у класу надстандардно вредних прозних књига.

Шире посматрано, рекло би се да роман *Иследник* нехотично (кажем нехотично јер то аутору можда и није било на уму, а управо такво, узгредно превазилажење почетне идеје чини срж сваке праве уметности) разрешава и једну проблемску једначину са две познате које се у савременом приповедању, не само оном које настаје на српском језику, него и у другим европским књижевностима, учестало, готово рефренски понављају, тежећи да се претворе најпре у доминанту, а потом и у стереотип. С једне стране, роман бива схватан као друштвено ангажована, криптоидеолошка форма, као начин да се, уз мањи или виши степен естетизације али и политизације, апелује на јавну свест и да се деловањем речи изврши некаква етичка реконституција, а уједно, такав модел романа, окренут ка споља, по правилу разуме и гради себе као простор детрауматизације, односно прочишћења и ослобађања од искушења и патње којима нас историја и политика тако издашно „даривају”.

На другој страни је роман самоанализе, роман као брутална самоисповест, као црна кутија у коју се сручује, истреса и чува оно што се, према Пекићевим речима које Великић узима за мото *Иследника*, „никад ником не исповеда”, речју, то је наративна форма окренута ка унутра, са тежиштем на приповедном „ја” које се пита о себи, остављајући свет у позадини, пренебрегавајући га колико год је то могуће. Многе данашње романе лако је и брзо могуће сврстати у једну или другу описану категорију, што, наравно, још ништа не говори о њиховој вредности, оба су типа легитимна и у великом су, усуђујем се да кажем, готово индустријски серијском оптицају. Великићев роман *Иследник* је, међутим, по свему дело из препознатљиве стваралачке мануфактуре, ручни рад са ретким ауторским жигом, у срећно нађеној и реализованој равнотежи личног и општег, појединачног и универзалног, интимног и јавног, лирског и епског принципа. Традиционални роман учи нас да је вредност и важност те форме у добро испричаној причи која говорећи себе подразумева и, на александријски начин, стално призива друге приче. У актуелној романескној хиперпродукцији сразмерно ретке књиге попут Великићевог *Иследника* потврђују да је и данас тако, а како стоје ствари, чини се да ни будућност, све и да хоће, не може одступити од тог законаправила. Роман је велика прича која живот чини дубљим, смисленијим, лепшим, вреднијим... слободно наставите тај позитивни низ.

И тачка. Управо као у датом случају.